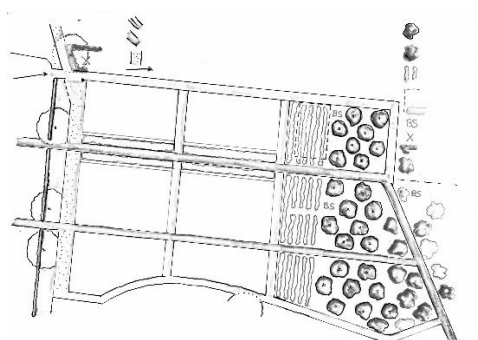

Moestuin landgoed Haanwijk

ontwerp en advies

In opdracht van:
Brabants Landschap
 Arjen Simons
 Maart 2021

Door:
Land & Co
 Ir. Taco IJzerman
 Costerweg 1d
 6702 AA
 Wageningen
www.landco.nl

 CO
LAND

Inhoud

1	Uitwerking (moes)tuinaanleg Huis Haanwijk	1
1.1	Basisstructuur historische moestuinen	1
1.2	Sleutelfactoren	1
	Historische context.....	1
	Functie	2
	Sociale dynamiek / relatie met de omgeving.....	2
	Exploitatie / beheer	3
2	Ontwerp en Inrichting	4
2.1	Zonering tuin(en), beleving en diversiteit - 'het verhaal'	4
	Praktische uitwerking	4
2.2	Moestuin	5
	Teeltbedden	5
	Kweekbakken.....	6
	Dierenweiden	7
	Kersenrij.....	8
2.3	Tuinderij.....	9
	Bedden / borders langs het hoofdpad	9
	Langjarige teelten tuinderij	10
	Bessen en fruitbomen	10
	Tunnelkas.....	10
	Eetbaar (park)landschap	11
	Bijenstal	11
2.4	Lijnen en paden	12
	Zichtlijn – vanuit berceau	12
	Paden – moestuin.....	12
	Paden oost-west tuinderij	13
	Paden noord-zuid tuinderij.....	13

1 Uitwerking (moes)tuinaanleg Huis Haanwijk

Op basis van locatiebezoek, overleg ter plaatse en de gemeten maten uit schetsplan 1.1 SB4 (concept 16-11-2020)

1.1 Basisstructuur historische moestuinen

Historische moestuinen waren, naast fraaie plekken, vooral productieve plekken, waar optimaal gebruik gemaakt werd van zonlicht en warmte. De oriëntatie op de zon (het zuiden) was richtinggevend en de noordmuur, die de meeste warmte opvangt en reflecteert, staat dus oost-west gericht.

Door lijnen en bedden parallel aan de noordmuur of juist haaks hierop te richten, ontstond een inrichtingsplan met rechthoekige teeltbedden.

Een efficiënt en tegelijkertijd toegankelijke moestuin wordt overzichtelijk ingericht. De aard van de werkzaamheden en teelt vraagt om een rechte indeling. Bedden van een gelijke maat vergemakkelijken een gezonde rotatie en het efficiënt gebruik van materialen en tijd.

Binnen de rechte kaders van paden en bedden, brengen de natuurlijke vormen en structuren van de gewassen het beeld van de tuin in evenwicht. De lijnen zijn hierdoor geen formele inkadering, maar brengen rust en ruimte in de tuin.

1.2 Sleutelfactoren

Hieronder een beknopte uitwerking van de vier sleutelfactoren uit Handreiking Historische Moestuinen met Nieuwe Opdracht.

Historische context

We grijpen niet terug naar het verleden, maar zien de moestuin van Huis Haanwijk als een plek waar de historische productieve functie vorm krijgt in een moderne vorm en organisatie.

De verbinding tussen de keuken van Huize Haanwijk en de moestuin kunnen we zien als een hedendaagse functionele voortzetting van het historische doel: het voorzien van 'het huis' van verse voeding.

De moestuin (en tuinderij) is in deze nieuwe vorm een functioneel en interessant onderdeel van de beleving van de gehele tuinaanleg van Huis Haanwijk.

De nadruk ligt dus niet op historische gewassen of teeltmethoden.

De beheerder / exploitant kan de houding van een historische tuinbaas als inspiratie nemen. Een tuinbaas op een landgoed zorgde voor een zorgvuldig beheer van de plek en een productie waarmee hij 'het huis' over een zo lang mogelijke periode per jaar van verse groenten kon voorzien. Daarnaast had men een planningshorizon die het persoonlijke overstijgt en rekening houdt met de landschappelijke en productieve ontwikkeling van de plek naar de toekomst toe.

Functie

De moestuin vervult aantal verschillende en aanvullende functies en wensen, waardoor het zijn historische functie van een landgoed-moestuin behoud én een aansprekend onderdeel is in de hedendaagse context:

- De tuin is een besloten mooie plek met een eigen sfeer die geïnteresseerde bezoekers en gasten in staat stelt om mee te genieten en voeling te houden met de oogst, de aarde en haar seizoenen.
- De tuin biedt ruimte voor actieve beleving in de vorm van vrijwilligerswerk.
- De productieve functie van de tuin draagt bij aan de demonstratieve en belevingsdoelstelling van het Brabants Landschap.
- De moestuin 'vertelt' het verhaal van de cultuurhistorische plek en noodzaak van groenteteelt op een landgoed.
- De tuin voorziet de keuken van Huize Haanwijk (voor een deel) in verse groenten en kruiden en wellicht ook snijbloemen / decoraties voor op tafel.
- De tuin levert (klein)fruit voor directe consumptie en (eigen) verwerking.
- De tuin is een ontmoetingsplek voor gasten, bezoekers, medewerkers en vrijwilligers.
- De moestuin (en tuinderij) maken deel uit van de grotere landschappelijk / visuele samenhang van de gehele tuin(en)zonen. Concreet: dit advies met betrekking tot de productieve tuinzone, vindt plaats binnen een groter landschappelijk plan van bureau SB4.

Sociale dynamiek / relatie met de omgeving

De moestuin is een ontmoetingsplek voor bezoekers van de tuin(en), gasten van Huize Haanwijk, medewerkers en vrijwilligers.

De medewerkers en vrijwilligers zijn naast 'tuinlieden' ook in zekere mate aanspreekbaar voor bezoekers en dus 'gastheer / gastvrouw'.

In bredere zin is het een ontmoetingsplek tussen mensen en hun voedsel en de natuur.

Van tuin naar keuken

Sinds 2019 is [REDACTED] gevestigd in Huize Haanwijk en kookt hier bij voorkeur met seizoensgebonden en biologische ingrediënten en wild uit de directe omgeving. Wanneer hier voorafgaand aan het seizoen goede afstemming plaatsvindt kan er een geweldige relatie ontstaan tussen tuin en keuken. Omdat het bij de afzet naar restaurants en cateraars over het algemeen over relatief kleine hoeveelheden en een grote diversiteit gaat, past dit goed bij een moestuin met de schaal van die van Huis Haanwijk.

Exploitatie / beheer

■■■■■ huurt / pacht het terrein ten oosten van de vijver. De moestuinzone wordt zodanig ingericht dat Hans en zijn medewerkers het de komende jaren, volgens een nog op te stellen beheersplan, kunnen onderhouden. Naast de productieve en landschappelijke functie, krijgt de moestuin hiermee ook een sociale functie. Naast groenten 'levert' de tuin ook educatie, beleving, ontspanning en sociale activering / re-integratie.

In het ontwerp is er rekening mee gehouden dat te zijner tijd ook opvolgers van de Scheve Schop er een prachtige en productieve tuinderij kunnen hebben.

■■■■■ werkt met zijn onderneming De Scheve Schup, milieu, mens en klantvriendelijk en neemt het terrein in gebruik voor groenteteelt zonder kunstmest of bestrijdingsmiddelen. Deze aanpak past bij de wens van Brabants Landschap om het terrein duurzaam te beheren. Een keurmerk voor biologische landbouw is geen voorwaarde, een duurzaam en zorgvuldig beheer wel.

Organisatie, communicatie en afstemming

De praktische beheerders worden aangestuurd door Hans Schevelier van De Scheve Schup. Het contact met het restaurant (en andere afnemers) loopt rechtstreeks tussen 'tuin en keuken'.

Voorwaarden voor succes:

- Een duidelijk beheersplan waarin de wensen en eisen en het streefbeeld van het Brabants Landschap duidelijk en praktisch vertaald en beschreven worden.
- Regelmatig overleg over het beheer om knelpunten en misverstanden tijdig te bespreken.
- Economische en praktische haalbaarheid van de gebruiker en zijn team om de plek te beheren en exploiteren met de beschikbare menskracht én in overeenstemming met het beheersplan.

2 Ontwerp en Inrichting

2.1 Zonering tuin(en), beleving en diversiteit - 'het verhaal'

De tuinen bij Huis Haanwijk hebben een logische en exemplarische ligging ten opzichte van het Huis.

Rond het huis ligt de 'cultuur'zone waar mensen ontvangen worden en de natuur gedetailleerd is naar de wensbeelden van de mens. De bomen zijn prachtig en kundig in vorm gesnoeid en zijn meer sculptuur dan natuur.

In de moestuin, ten oosten van de vijver, ligt de moestuin, waar mens en natuur als het ware gelijkwaardige partners zijn. Een optimale verzorging van de grond maakt een gezonde groei mogelijk. Een gedetailleerde en goed onderhouden inrichting houdt de natuur letterlijk en figuurlijk 'binnen de perken'.

Voorbij de oude meidoornhaag, waar de tuinmuur ophoudt, ligt de tuinderij, waar vanwege het oppervlak en de afstand tot de entree en tuinschuur, een iets natuurlijker beheer kan worden gevoerd en de schaal van de teelten groter is en de gewassen grover.

In het meest oostelijke deel van de tuinderij wordt de gradiënt van cultuur naar natuur nog verder wordt doorgezet. Hiertoe gaat de teeltzone van éénjarigen over in een zone met meerjarige vruchtgewassen, frambozen, bessen en fruitbomen.

In het uiterste oosten wordt de boomgaard 'wilder' en krijgt meer het karakter van een voedselbos of eetbaar (park)landschap. Er is een begaanbaar pad naar de uitzichtplek, maar er zijn ook eenvoudige smalle en af en toe gemaaide paadjes, tussen de bomen en struiken door.

De uitzichtplek in het zuidoosten van het terrein, zou een (half)hoogzit kunnen krijgen, om te accentueren dat hierna "het wild" begint.

Waar men in en rond het huis aan tafels eet, met servetten en bestek, schuift met in de moestuin gewoon bij aan de 'aanwaaitafel', in de boomgaard kan je wellicht zelf plukken en incidenteel picknicken op een kleedje op de grond, maar verder richting het oosten begint het 'wildplukken' en eet men zonder mes en vork.

Praktische uitwerking

Hierna worden de verschillende onderdelen van de moestuin besproken, voor de duidelijkheid noemen we het oppervlak tussen vijver en de oude meidoornhaag, waar de tuinmuur staat: 'moestuin' en het perceel ten oosten van de meidoornhaag: tuinderij.

De moestuin is ongeveer 2000 m² (0,2 ha) groot en de tuinderij ongeveer 5000 m² (0,5 ha).

Productieve Historische Moestuinen met een vergelijkbaar oppervlak zijn bijvoorbeeld: Tuinderij Eyckenstein in Maartensbrug, De Ommuurde Tuin op landgoed Oranje Nassau's Oord in Renkum en moestuin Deelhoven op landgoed Huis Sevenaer.

2.2 Moestuin

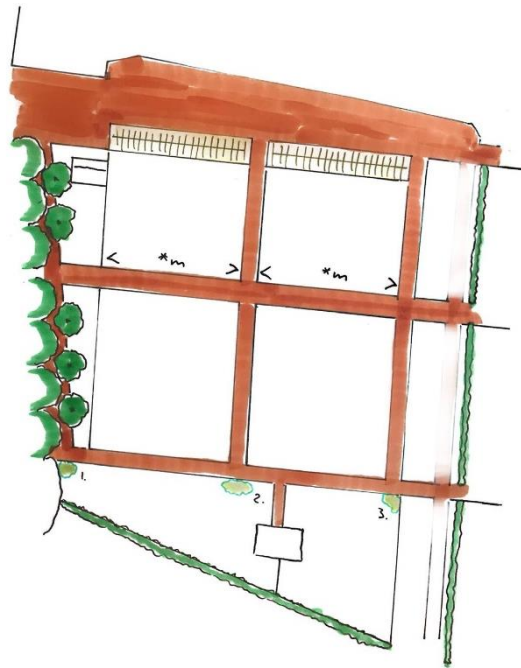
De moestuin (het terrein tussen de vijver en de verhoging met de oude meidoornhaag) is in het toekomstplan een gebied met veel verschillende functies:

- de toegang en ontvangstplek voor bezoekers
- de uitvalsbasis voor medewerkers
- een zorgvuldig onderhouden en aangename plek
- een productieve en educatieve plek
- een integraal onderdeel van de gehele tuinaanleg
- het midden / evenwicht tussen cultuur en natuur.

Deze veelheid aan functies, binnen het historische kader, vraagt om een duidelijk beheersplan en een zorgvuldig beheer, waarbij de verschillende (en soms lastig te combineren) wensen en eisen allemaal in beeld blijven.

Teeltbedden

Het is praktisch én esthetisch wanneer de vier vakken zo ingericht worden dat er bedden van gelijke lengte ontstaan. Dit kan door de breedte (oost-west) van de vakken gelijk te maken. Vanaf de ontwerpschets gemeten lijkt dit eenvoudig te realiseren door de vakken een oost-west lengte te geven gelijk aan de kweekbakken te noorden ervan. Wanneer de kweekbakken niet helemaal even lang zijn, worden de maten van de bedden zo uitgezet dat deze wél van gelijke lengte zijn. De twee vakken aan de westkant worden dan rechthoekig gemaakt. Het gerende stuk kan dan ingericht worden met fruitbomen (zie toelichting later in dit stuk) en/of vaste nuttige of ornamentale gewassen.

Wanneer alle bedden in de moestuin oost-west gericht zijn geeft dit een rustig beeld langs het hoofdpad / de oost-west zichtlijn. Daarbij wordt door deze richting van de bedden voorkomen dat de insteek van de bedden vanaf dit pad plaatsvindt, waardoor kruiwagens, gereedschap en voeten aarde en onkruiden het pad op 'slepen'.

Wanneer bij de teelt voornamelijk van handwerk wordt gebruik gemaakt, dan zijn bedden van 80 cm breed met paden van 40 cm ertussen erg praktisch. Deze voorgestelde maten passen goed bij de schaal van de moestuin, een relatief intensief teeltplan met vooral fijne groenten en de mate van handwerk.

De teelt volgens dit systeem wordt uitgebreid beschreven in het boek "Zo krijg je een rendabele kleine tuinderij".

In de voorgestelde inrichting hebben alle bedden dezelfde lengte. Dit heeft als voordeel dat:

- rekenwerk m.b.t. het aantal planten per rij of bed, maar een keer hoeft te gebeuren.
- bestelling van zaden en de opkweek van plantgoed 'gestandaardiseerd' kunnen worden.
- materiaal zoals eventueel druppelslangen of vliesdoek over een aantal winterteelten een vaste maat kunnen hebben, die overal toegepast kan worden.

Hierdoor blijft meer tijd en aandacht over voor de werkelijke teelt en het onderhoud.

Kweekbakken

Er zijn twee oude kweekbakken aanwezig. In de plannen van SB4 verdwijnt een van deze bakken en worden er elders een aantal bijgebouwd. Teelt-technisch hebben de bakken een zeker nut, hoewel ze wat betreft werkgemak niet goed passen bij de ARBO eisen van deze tijd. Ze hebben zeker wel een demonstratieve, historische en landschappelijke waarde in deze moestuin. De twee aanwezige bakken accentueren de symmetrie in de tuin. De bakken kunnen benut worden voor teelt (al dan niet bedekt met glas) of dienen als border of een teelt-, uitstallings- of verkoopplek van (pot)planten, stekken e.d. De bestaande bakken vertellen het verhaal van oogstvervroeging door glas en broei, maar dat in de praktische tuinbouw weinig nut is voor de aanleg van nieuwe bakken.

In de moestuin van landgoed Hackfort is een broeibak gerestaureerd die nu ten dele demonstratief, ten dele productief wordt gebruikt (foto rechts). Ook tuin de lage oorsprong in Oosterbeek heeft nieuwe of deels herstelde broeibakken, deze worden gebruikt als bloemenborder (foto links). Kasteel Amerongen gebruikt de platte bakken in combinatie met ramen uit de muurkas (foto midden). Functioneel en historisch 'betere' voorbeelden: Historische tuinderij Lent heeft een groot oppervlak aan originele platte bakken die ze allemaal gebruiken voor groenteteelt. Tuinderij Eyckenstein in Maartensbrug heeft een gerestaureerde broeibak, met een moderne takelinstallatie voor het glas, waardoor deze weer (enigszins) productief te gebruiken is.

Dierenweiden

De dierenweiden aan de zuidrand van de moestuin geven veel levendigheid en hebben een praktische en educatieve functie. Zowel een kippenren als een varkensweide zien er echter - afhankelijk van het aantal dieren per oppervlak - een deel van het jaar, weinig aantrekkelijk uit.

In het schetsplan staat de kippenren in het verlengde van de centrale noord-zuid as in de tuin (die over het pad loopt). Hoewel een mooie ren een mooi richtpunt zou kunnen zijn, wordt in de praktijk (de omgeving van) een dergelijk onderkomen onbedoeld toch vaak een 'rommeltje'. Om te voorkomen dat de zichtlijnen over de paden uitkomen op een 'vertrapte' weide, worden in de weiden 'tegenover' de paden een struik of haag gezet, zodat het uitzicht vanaf de noord-zuid paden door moestuin neutraal (groen) blijft. (1, 2 en 3 in de schets).

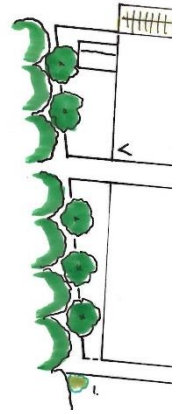
Een bijkomend voordeel is dat mensen die willen kijken / voeren / aaien, niet ophopen op de T-kruisingen bij het hek. Deze struiken kunnen een ornamentale functie hebben voor de tuin of een nutsfunctie voor de dieren (gesnoeide eetbare twijgen, vallend blad of vruchten als afleiding / snack / speelmateriaal).

Het zou wellicht een praktische en fraaie optie zijn om varkenshok en kippenren te combineren in één gebouwtje, waarbij beide gescheiden verblijven 'rug aan rug' staan en ieder 'een andere kant op kijken' (zie schets). Dit beperkt het aantal bouwsels en geeft de mogelijkheid de faciliteiten voor gereedschap, voer, stro e.d. gecombineerd op te bergen. Een pad naar dit gebouwtje geeft de verzorgers de gelegenheid om zonder door de weiden te hoeven, de dieren te verzorgen en voorraden bij te vullen. Natuurlijk ligt dit gebouwtje niet in het verlengde van een van de paden.

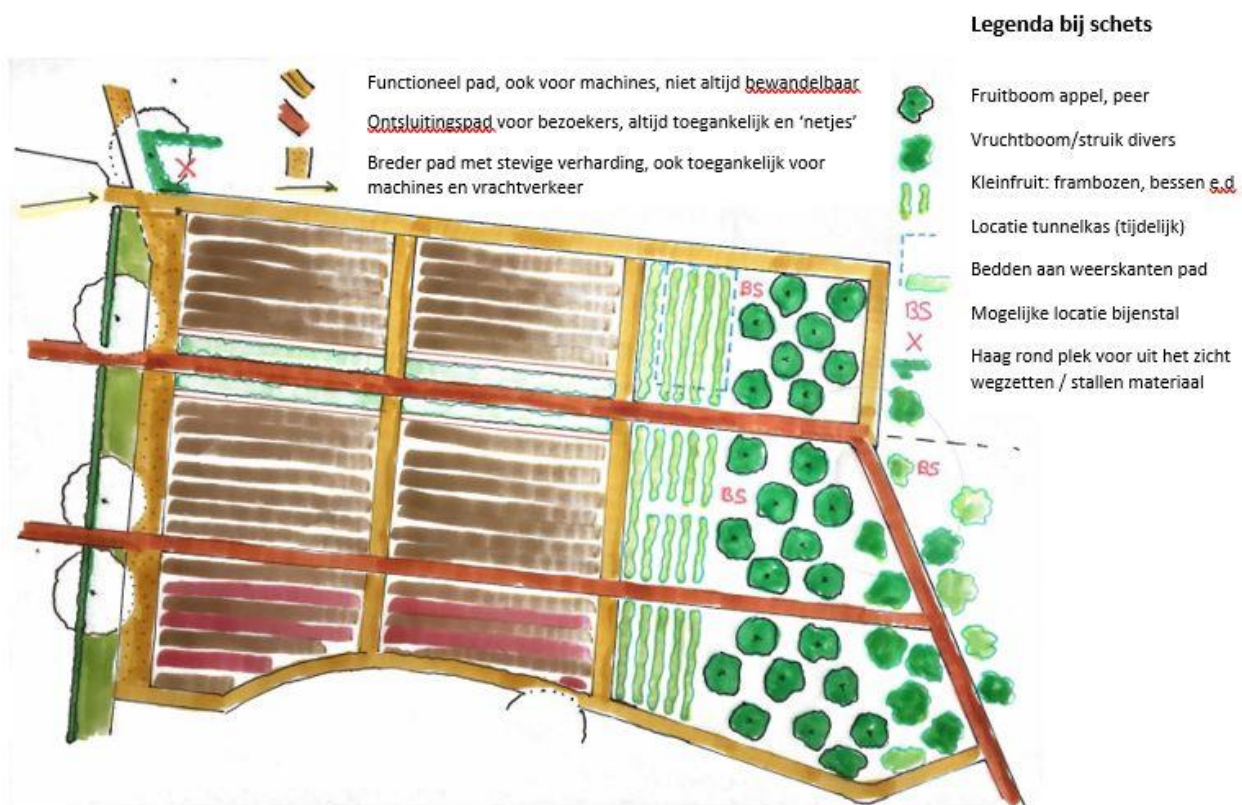
Om te voorkomen dat mensen vanaf het zuiden het talud afgaan om bij de dieren te komen én om het beeld over de moestuin vanuit het zuiden rustig te houden, wordt aan de zuidrand van de dierenweiden, aan de buitenkant van het raster, een haag geplant. Een haag houdt hek en weiden vanaf de verhoging in het zuiden een beetje uit het zicht én het biedt schaduw en schuilgelegenheid voor de dieren, ver van het hek aan de noordkant, waar bezoekers langskomen.

Kersenrij

In het schetsplan wordt aangegeven om de rij kersenbomen ten westen van de moestuin, langs de vijverzone, te versterken. Een overweging kan zijn om deze noord-zuid lijn te verdubbelen door nog een tweede rij te planten aan de oostzijde van hetzelfde pad. (Zie eerdere schets onder kopje teeltbedden.) In plaats van een 'gewone' zoete kers (die zonder beschermende netten zelden door mensen geoogst kan worden) past een zure kers / krik / morel hier goed. De zure kers heeft een culinaire waarde, kan geplukt worden voordat alle vruchten rijp zijn (en heeft hierdoor minder last van vogelvraat) en heeft verschillende verwerkingsmogelijkheden (jam, ijs, bier e.d.).

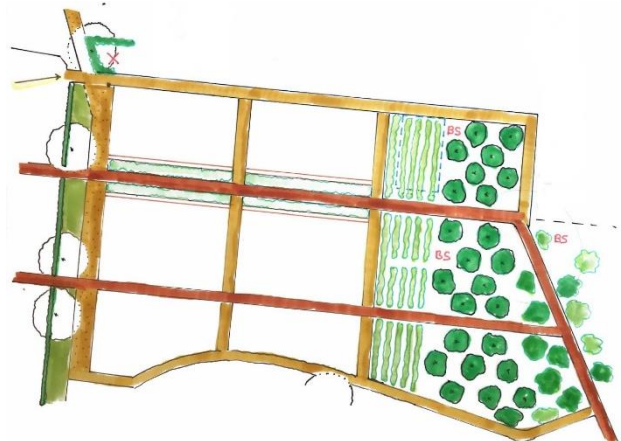

2.3 Tuinderij

De eerste twee vakken in de tuinderij (west en midden) worden benut voor de teelt van eenjarige groenten. Achter de beschreven borders worden in vier vakken (grovere) groenten geteeld in oostwest gelegen bedden. Op deze manier zijn alle bedden even lang en kunnen de hoeveelheden van bemesting en plantgoed eenvoudig meegenomen worden in de rotatie, onafhankelijk van de locatie van een bed of gewas.

Daarnaast maakt deze richting het mogelijk om de bedden met zo min mogelijk keren te bewerken. Het brede pad aan de westkant van de tuinderij kan deels als wendakker gebruikt worden, wellicht moet het derde noord-zuidpad ook een grotere breedte krijgen.

Bedden / borders langs het hoofdpad

Twee lange borders aan weerszijden van het hoofdpad accentueren deze belangrijke zichtlijn. Deze bedden kunnen (deels productief) beplant worden met diverse eetbare en mooie vaste gewassen, die ook aantrekkelijk zijn voor vlinders, bijen, hommels en andere insecten. Een combinatie van kardoer (familie van de elders voorziene artisjok), (wilde) asperge, rozemarijn, oregano / wilde marjolein, tijm, laurier (laag gehouden), salie, lavendel (*officinalis*) en wellicht historische nutsplanten zoals saffloer, maakt samen een gevarieerde border die mooi én oogstbaar is en over een lange periode bloeit. Door er lage zonnebloemen tussen te zetten is het in de winter ook een border waarin vogels kunnen fourageren.

Langjarige teelten tuinderij

De twee meest zuidelijke vakken kunnen plek bieden aan permanente (of langjarige) teelten zoals (groene) asperges, rabarber en artisjok. Deze gewassen kunnen in oost-westelijke rijen geteeld worden net als de eenjarige groenten, maar ook in noord-zuidelijke richting zodat er een afwisselend beeld ontstaat. Deze vakken liggen, zeker in het voor- en najaar, in de schaduw van bomen en struweel. Dit wetende kan er rekening mee gehouden worden met de plaatsing en raskeuze van de asperges (in de meest zonnige bedden) en de andere gewassen.

Bessen en fruitbomen

Meer naar het oosten in de tuinderij is ruimte voor noord-zuidgerichte rijen bessen en ander kleinfruit zoals frambozen, bramen en rubus-hybriden. Bij planten wordt zo mogelijk rekening gehouden met de hoogte van de verschillende planten. Het mooiste is wanneer deze teelten van west naar oost in hoogte toenemen / 'oplopen'.

De twee linker foto's tonen laag vertakkende appelbomen, de rechterfoto peren in een vaasvorm.

In welk verband de bomen geplant worden hangt af van de gekozen hoogte en rassen. Landschappelijk gezien zijn hoogstambomen de mooiste keus, maar een deel laagstam vertelt ook een verhaal over plukgemak en eerder in productie komen. Er zou zelf gekozen kunnen worden voor laagstam tussen de half-hoogstambomen, die na vijf tot tien jaar 'wijken' wanneer de andere bomen meer schaduw gaan geven.

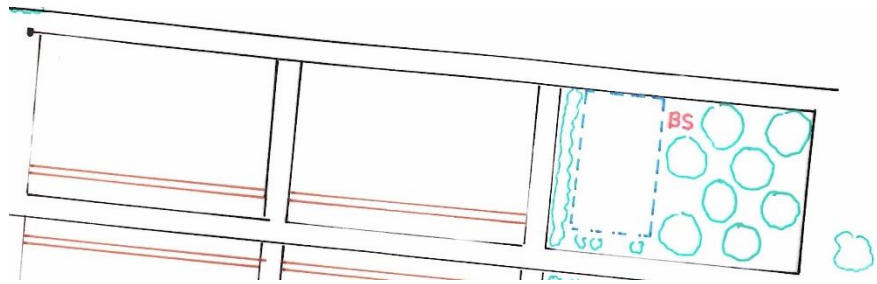
Vanwege de behoefte aan zon voor de rijping van de vruchten zouden in het noordelijke vak handperen kunnen staan, in het midden en het zuidelijke vak bijvoorbeeld handappelen, goudrenetten en stoofperen.

Een mooi beeld én meer plukgemak dan een reguliere hoogstamboom, waar soms vee onder graasde, geven laag vertakkende of 'vaasvormige' appels en perenbomen. Deze snoeivorm komen we (slechts) nog in oudere boomgaarden en op landgoederen tegen.

Tunnelkas

In het noordelijke vak (waar gedurende een langste periode in het jaar, de meeste zon is) zou tussen de bessen en de fruitbomen een plek kunnen zijn voor een noord-zuid gerichte tunnelkas. De tunnel kan aan de noordkant grenzen aan het pad / de rand van het teeltvak, maar houdt aan de zuidkant bij voorkeur een (paar) meter terug, om het beeld langs de zichtlijn niet te verstoren. (Blauwe stippellijn in de schets.) Voor een optimale toetreding van de ochtendzon zou de rij bomen of bessen direct ten oosten van de tunnel laag moeten blijven.

Deze tunnel wordt op termijn vervangen door een nog te bouwen glazen kas en zal dan vervallen. Er komt dan ruimte voor meer rijen bessen, bramen, frambozen of ander (klein-)fruit zoals kiwibes.

Eetbaar (park)landschap

Aan de oostkant van het perceel kan de boomgaard overgaan in een zone met eetbare struiken en een enkele boom in een wilder verband, zodat een eetbaar landschap ontstaat. Hier passen soorten als: rozen(bottels), een moerbeï, grootvruchtige gele kornoelje (voor inheemse 'olijven'), kweeper, mispel, linde, gele bindwilg, krentenboompje, vlier (cultivar), kroosjespruim / mirabel en een bijzonderheid als de uiensoepboom.

Deze gewassen hebben samen een lange bloeihoogte en geven allemaal vruchten die op zich of verwerkt gegeten kunnen worden, met uitzondering van de bindwilg, die meer het verhaal van het aanbinden van leifruit illustreert en zeer vroeg bloeit.

Er is een begaanbaar pad naar de uitzichtplek, maar er zijn ook eenvoudige smalle en af en toe gemaakte paadjes, tussen de bomen en struiken door, zodat bezoekers het meest natuurlijke of 'wilde' gradiënt kunnen beleven.

Een ondergroei van voorjaarsbollen en een aantal stinsenplanten zou het landschappelijk en ecologisch gezien helemaal afmaken. De bijen profiteren van vroege nectar, medewerkers en bezoekers van het fraaie zicht. Soorten als boerenkrokus en 'inheemse' sneeuwkllokjes passen goed in de landgoedomgeving en vestigen zich eenvoudig.

Bijenstal

In het concept schetsplan staat een bijenstal ingetekend ten noorden van een van de paden. Bijen vliegen laag uit de kasten in de richting van de zon en zouden op deze locatie de medewerkers en bezoekers 'in de haren vliegen'. Beter krijgt de bijenstand of -stal een plek op een van de locaties die met de letters **BS** zijn aangegeven in de schets. Hier kunnen bijen uitvliegen en hoogte maken zonder mensen tegen te komen en staan de kasten toch in de zon.

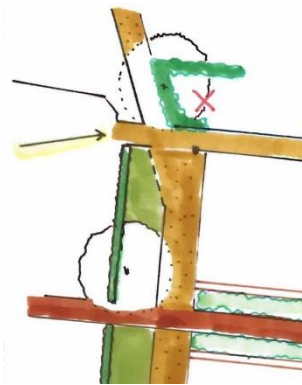
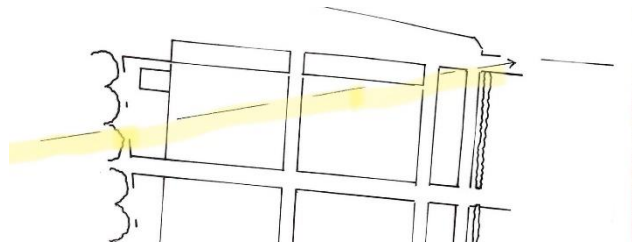

Wanneer de bijenstal toch op de eerder aangegeven plaats komt, of ergens anders waar mensen voor de stal langslopen, dan is een buffer van wilgen of een begroeide 'schutting' aan te raden. Dit is een middel om de uitvliegende bijen te laten stijgen, zodat passanten niet meer in de af- en aanvliegroute lopen.

2.4 Lijnen en paden

Zichtlijn – vanuit berceau

Vanuit de berceau loopt een zichtlijn schuin over de moestuin en loopt (bedoelt of onbedoeld) precies langs de tuinmuur, door het poort in het noordoosten van de moestuin en geeft (nu) zicht op een aantal praktische maar niet zo fraaie bouwsels.

Door hier een (deels) groenblijvende haag te planten, eindigt de zichtlijn op een neutraal groen vlak, dat alles wat daarachter is aan het gezicht onttrekt. Een gemengde haag die (deels) groen blijft, eenvoudig te snoeien is, ecologisch waardevol is en in het landschap past (bv. veldesdoorn, wilde liguster en beuk *Fagus Sylvatica*). Achter deze haag kunnen dan groentekratten, een aanhangwagentje en eventueel landbouwgereedschap uit het zicht weggezet worden. Gebruik hier beter geen soorten met stekels omdat bij het snoeien vaak wat materiaal achterblijft en dit op deze plek lekke banden zal veroorzaken. De haag zal niet helemaal kunnen aansluiten op de aanwezige tamme kastanjeboom, maar met enige zorg kan een vrijwel gesloten beeld kunnen ontstaan.

Paden – moestuin

De paden in de moestuin worden zo onderhouden dat bezoekers hier in alle seizoenen kunnen rondlopen. Half verharding is een praktische optie, maar vraagt wel regelmatig en grondig onderhoud (roodbruin in schets).

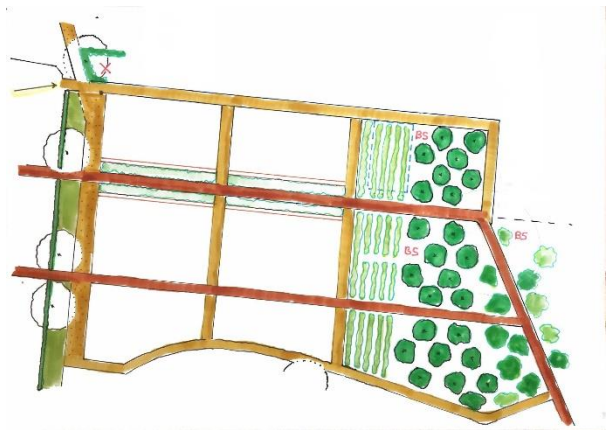
Belangrijk is dat de paden de verbindende (zicht)lijnen door de hele tuinenzone accentueren en 'dragen' en daartoe ook toonbaar en 'strak' blijven. Dit geldt met name voor de twee oost-west paden die doorlopen naar de tuinderij.

Paden oost-west tuinderij

De twee oostwestpaden in de moestuin lopen, door de verhoging heen, door in de tuinderij. Deze twee paden, inclusief het pad naar de uitzichtplek, moeten zodanig (half-)verhard en beheerd worden dat deze gedurende de periode van bezoek begaanbaar zijn (rodbruin in schets).

De paden te noorden en ten zuiden van de teeltvakken, langs de rand van het perceel, kunnen een minder frequent beheer krijgen. Deze paden langs de randen worden ook gebruikt voor eventueel grotere machines, tractoren e.d. Deze rijden niet over de twee oostwestpaden die aansluiten op de moestuin.

Paden noord-zuid tuinderij

Wanneer de tuinderij in gebruik genomen wordt, zullen er af en toe leveringen zijn van plantgoed, compost, eventueel mest en andere 'bulk' zaken. Deze kunnen via de toegang naast de tamme kastanje, naast de tuinmuur, het terrein op. Om ruimte te houden voor deze transporten en ruimte te houden voor (tijdelijke) hopen van gestorte compost of mest, stel ik voor om de 'groene band' op het talud onder de eiken te verbreden tot zo'n vier meter. Naast deze groene band, komt dan een breed pad, zo nodig half verhard, maar bij voorkeur 'groen'. Dit pad wordt ieder geval periodiek uitgevlakt of gladgetrokken en gemaaid. Een vrachtwagen is maximaal 2,55 breed, de breedte van dit pad zou tussen de drie en vier meter kunnen zijn. Deze afstand tussen de oude meidoornhaag en de rand van de teeltvakken in de tuinderij 'spiegelt' dan min of meer de afstand vanaf de meidoornhaag naar de teeltvakken aan de westkant in de moestuin.

Op het meest zuidelijke deel van dit brede pad is de kans dat er af en toe en tijdelijk machines of materialen liggen / staan die de doorgang belemmeren. (Linksonder in de schets.) Dit gebeurt 'nu eenmaal' in een functionerend bedrijf. Een hek, touw of ketting kan voorkomen dat mensen zich 'vastlopen' of dat er onduidelijke of zelfs gevaarlijke situaties ontstaan. Mensen kunnen dan via een bordje verwezen worden naar het volgende pad via welke de zuidrand van het perceel bereikt kan worden.

